

ויגע בכף ירך יעקב סוד נגיעת המלאכים

1. בראשית (פרשת וישלח) פרק לב פסוק כד - כז

(כד) ויקחם ויעברם את-הגחל ויעבר את-אשר-לו:

(כה) וינתר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר:

(כו) וירא כי לא יכל לו ויגע בכף-ירכו ותקע כף-ירך יעקב בהאבקו עמו:

(כז) ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם-ברכתני:

2. שופטים פרק ו פסוק יא - כב

(יא) ויבא מלאך יקוק וישב תחת האלה אשר בעפלה אשר ליואש אבי העזרי וגדעון בנו חבט חטים בגת להניס מפגי מדון:

(יב) וירא אליו מלאך יקוק ויאמר אליו יקוק עמך גבור החיל:

(יג) ויאמר אליו גדעון כי אדני ניש יקוק עמנו ולמה מצאתנו כל-זאת ואיה כל-נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצר'ים העלנו יקוק ועתה נטשנו יקוק ויתגנו בכף-מדון:

(יד) ויפן אליו יקוק ויאמר לך בכסף זה והושעת את-ישראל מקף מדון הלא שלחתיך:

(טו) ויאמר אליו כי אדני במה אושיע את-ישראל הנה אלפי הדל במנשה ואנכי הצעיר בבית אבי:

(טז) ויאמר אליו יקוק כי אהיה עמך והפית את-מדון כאיש אחד:

(יז) ויאמר אליו אם-גא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות שאתה מדבר עמי:

(יח) אל-נא תמש מזזה עד-באי אליך והצאתי את-מנחתי והנחתי לפגיו ויאמר אנכי אשב עד שובך:

(יט) וגדעון בא ויעש גדי-עזים ואיפת-קמח מצות הבשר שם בסל והמרק שם בפרו ויוצא אליו אל-תחת האלה ויש: 0

(כ) ויאמר אליו מלאך האלהים קח את-הבשר ואת-המצות והנח אל-הסלע הלז ואת-המרק שפוך ויעש כן:

(כא) וישלח מלאך יקוק את-הצה המשענת אשר בידו ויגע בבשר ובמצות ותעל האש מן-הצור ותאכל את-הבשר ואת-המצות ומלאך יקוק הלך מעיניו:

(כב) וירא גדעון כי-מלאך יקוק הוא 0 ויאמר גדעון אהה אדגי יקוק כי-על-כן ראיתי מלאך יקוק פנים אל-פנים:

3. מלכים א פרק יט פסוק ד - ה

(ד) והוא-הלך במדבר דרך יום ויבא וישב תחת רתם אחת אחד וישאל את-נפשו למות ויאמרו רב עתה יקוק קח נפשי כי-לא-טוב אנכי מאבתי:

(ה) וישכב וישן תחת רתם אחד והנה-זה מלאך נגע בו ויאמר לו היום אכול:

(ו) ויבט והנה מראשתיו עגת רצפים וצפחת מים ויאכל וישת וישב וישכב:

(ז) וישב מלאך יקוק שנית ויגע-בו ויאמר היום אכל כי רב ממך הדרה:

(ח) ויקם ויאכל וישתה וילך בלחם האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד תר האלקים חרב:

4. ישעיהו פרק ו פסוק ה - ז

(ה) ואמר אוֹיְלִי כִי־נִדְמִיתִי כִי אִישׁ טִמְא־שִׁפְתַיִם אָנֹכִי וּבִתּוֹךְ עִם־טִמְא שִׁפְתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב לִי אֶת־הַמֶּלֶךְ יִקְרָא צְבָאוֹת רְאוּ עֵינַי:

(ו) וַיַּעַף אֵלָי אֶחָד מִן־הַשָּׁרָפִים וַיִּבְדְּדוּ רִצְפָה בְּמִלְקוֹתַי לִקַּח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ:

(ז) וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִגַּע זֶה עַל־שִׁפְתַיִךְ וְסָר עֹנֶיךָ וּחֲטֵאתְךָ תִּכְפֹּר:

5. ירמיהו פרק א פסוק ד - י

(ד) וַיְהִי דְבַר־יְקֹרָא אֵלַי לֵאמֹר:

(ה) בְּטָרִם אֲצוּרָךְ אֲצַרְךָ בְּכֶטֶן וְדַעֲתִיךָ וּבְטָרִם תִּצָּא מִרְחֹם הַקֹּדֶשׁ שִׁתִּיךָ נִבְיָא לְגוֹיִם נִתְּתִיךָ:

(ו) וַאֲמַר אֶהֱיָ אֲדֹנָי יְקֹרָא הִנֵּה לֹא־יִדְעֵתִי דְבַר כִּי־נָעַר אָנֹכִי: פ

(ז) וַיֹּאמֶר יְקֹרָא אֵלַי אֶל־תֹּאמַר נָעַר אָנֹכִי כִי עַל־כֵּל־אֲשֶׁר אֶשְׁלַחְךָ תִּלְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצוּרָךְ תִּדְבֹר:

(ח) אֶל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אֲתָנֶךָ אֲנִי לְהַצִּלְךָ נְאֻם־יְקֹרָא:

(ט) וַיִּשְׁלַח יְקֹרָא אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְקֹרָא אֵלַי הִנֵּה נִתְּתִי דְבַרִּי בְּפִיךָ:

(י) רְאֵה הַפְּקֻדוֹתֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנִתּוֹשׁ וּלְנִתּוּץ וּלְהַאֲבִיד וּלְהַרְוֹס לְבָנוֹת וּלְנִטְוֵעַ:

6. פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית (פרשת וישלח) פרק לב פסוק כו

וירא כי לא יכול לו. מפני זכותו ומפני זכות אביו וזכות זקנו וזכות אמו וזכות זקנתו. ויגע בכף יריכו. נגע בצדיקים שעתידין לצאת ממנו:

7. מושב זקנים בראשית (פרשת וישלח) פרק לב פסוק כו - כח

(כו) ותקע כף ירך יעקב. תימה למה תקע בירכו יותר משאר מקומות, וי"ל מפני שהיה סבור שהוא המלאך לכך נגע בכף לראות אם יש בו קפצים, כי המלאכים אין להם קפצים:

8. ריב"א בראשית (פרשת וישלח) פרק לב פסוק כו

(כו) ויגע בכף יריכו כסבור היה שהוא מלאך מתוך שלא יכול לו נגע לו בכף יריכו לראות אם יש לו חוליות ע"כ אין להם ישיבה אלא עומדים לעול"ל:

ותקע כף ירך יעקב אף על פי שהבטיח לו הקדוש ברוך הוא לשומרו כדכתב ושמרתיו בכל אשר תלך הזיקו המלאך לפי שנתיירא מעשו כדכתיב ויצר לו. וכן מצינו גבי משה שא"ל הקדוש ברוך הוא כי אהיה עמך הזיקו בדרך במלון לפי שנתיירא מפרעה כדכתיב שלח נא ביד תשלח.

9. צרור המור בראשית פרשת וישלח

וכשראה אותו חזק ובריא אולם ולא מצא בו עילה ושחיתה. כי היה מסובב מאברהם ויצחק מימינו ומשמאלו. וגופו כרוש רענן שלא מצא בו עון אשר חטא. מלבד כי לפי שלימותו וצדקתו לא היה ראוי לישא שתי אחיות. וזהו ויגע בכף יריכו וזכה ותקע כף ירך יעקב:

10. תורת משה בראשית פרק לב פסוק כו

(כו) וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו. הנה אם היה עשו פוגע את יעקב בחו"ל ממש אז לא טוב היה ליעקב, אבל פגע בו בארץ עמון ומואב ושעיר שהוא קיני קניזי וקדמוני שניתן אז לעשו אבל לא לעולם. כי ארז"ל (ב"ר מ"ד כ"ז) שעתידים הם להיות ירושה לנו לעתיד לבא (עי' מ"ש בזה לעיל פ' לך ע"פ ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית), וזה ה' ויכוחו של המלאך עם יעקב ואמר לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו עי' פרש"י (לקמן כ"ט) כי שם הוא א"י ממש שם אני מודה לך אבל לא פה כי ארץ עמון לעשו ולא א"י הוא, ויעקב טען כי הוא מא"י ובכור הוא ואין לעשו עליו ממשלה פה, ולא יכול לו המלאך, על כן נגע בכף ירכו, וידוע שזה בא לו נגד לאו של ב' אחיות וזכה יבחן אם יתקע הגיד מחטא ב'

אחיות ש"מ שכבר הוא א"י ויש איסור ב' אחיות וכיון שתקע כף ירך יעקב ידע שהוא א"י והודה לו על הבכורה והברכות ויברך אותו שם.

11. תולדות יצחק בראשית (פרשת וישלח) פרק לב פסוק יג

עוד יש ספק מה צורך למלחמת המלאך עם יעקב, התשובה לפי שיעקב גנב ברכה ובכורה, ולכן צריך שיריב יעקב עם עשו לראות מי נוצח, והדין עם מי שטענות שיש לזה עם זה, ועשו אי אפשר לטעון לפי שאין לו טענות, שמי שאין לו מעשים אין לו טענה, לכן נשים טוען בעדו והוא מלאך שרו של עשו, אבל יעקב אינו צריך טוען ולא מלאך, שמשה רבינו ע"ה לא רצה מלאך, לכן צריך שיריב מלאך עם יעקב, ונמצא שבאחד מהם נצח יעקב למלאך, ובאחרת נצח המלאך ליעקב, בענין הברכה נצח יעקב לפי שהברכה ניתנת לאיש כפי שלימותו ומעשיו, ולא היו מעשים לעשו, ולכן ויברך אותו שם על כרחו הודה על הברכות, אבל הבכורה אינה אלא טבעית למי שנולד ראשון, ובזה נצח המלאך ליעקב, ולכן ותקע כף ירך יעקב פי' שידו אוחזת בעקב עשו שמורה שעשו יצא ראשונה כיון שיד יעקב אוחזת בעקב עשו, ולזה אמר ותקע כף ירך יעקב, לפי שיד וכף יעקב היתה אוחזת בעקב וירך עשו לכן נצחו, ונשאר צולע על ירכו, ועם כל זה עשה יעקב הרבה להנצל מזה, שאמר הבכורה ברצונו מכרה מהו האונאה שיש בזה שמכרה בניזיד עדשים אני רוצה לפורעה ולכן שלח מנחה גדולה להסיר האונאה ועכ"ז לפי שעדין לא נתנה נצחו המלאך.

12. פני יהושע מסכת ברכות דף ו עמוד א

שם הני ברכי דשלהי מינייהו הוי. נראה דהיינו משום (שהיא) [ש]עיקר אחיזת החיצונים הוא בצד הירך של אדם, כדכתיב ויגע בכף ירכו. וזה בא ג"כ מקללת הנחש כמ"ש ואתה תשופנו עקב. וכמבואר בספרי המקובלים. כן במ"ש הני מאני דרבנן דבלו מחופיה דידהו, היינו ג"כ משום דאפילו בצד הירך עצמו וכ"ש מירך ולמעלה אין לחיצונים אחיזה כל כך בגופו של אדם, והיינו מצד קדושת הנשמה שבהן, ועיקר אחיזתן הוא מצד המלבוש כמבואר:

13. תורת המנחה פרשת וישלח / דרשה יד עמוד 104

וכל זה המעשה הוא סימן למאורעות ישראל. כי זה המלאך היה סמאל שרו של עשו, ולא יכול להכנס במחיצת שרו של יעקב הדר בארץ, והיה אורב ליעקב שימצא מקום שיוכל להתגשש עמו, וכשמצא שעה ומקום נתאבק וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב, והוא סימן לישראל ששרי האומות אינן יכולין להכנס במקום שר של ישראל, ובאים להתגשש עמנו שאנו יוצאי ירך יעקב, ועומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם. וכשרואים שאינן יכולין לנו לכלותנו, הם באים ומחריבים את ארצנו ומקעקעים הבירה ההדורה בית קדשנו ותפארתנו, ואנו נעצבים ושבורי לב על תקיעת כף ירכינו, והיא הר ציון ירכתי צפון, וצולע מלשון (תהלים לה טו) ובצלעי שמחו ונאספו, (ירמיה ג כה)

שלם עיר שכם זה הוא לימות המשיח שכתוב בו (צפניה ג ט) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' ויאסוף הצולעה והנדחה יקבץ, ואז ידלג כאיל פסח ויעתר להם וירפאם דכתיב (ירמיה ג כב) ארפה משובתיכם.

14. תורת משה בראשית פרק לב פסוק ד

וישלח יעקב מלאכים וגו' ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. יל"פ עפמ"ש במדרש שחטא יעקב על ששלח שלוחים אל עשו לפייסו וקראו עליו מקרא מחזיק באזני כלב וגו'. וזה ה' ג"כ חטא החשמונאים שישבו ברומא של עולם ושלחו אל הרומאים להשלים עמם ונתגלגל הדבר עד כי גברו הרומאים ונלחמו עמם וגברום, ועי"ז נחרב בהמ"ק פעם שני' על חטא שנדבקו ונתערבו בגוים ונשתתפו עמם. - והנה ירך ר"ת ים, רקיע, כסא הכבוד, וזהו גודל קדושת ישראל ותפארתם שמצות ציצית שלהם תהי' דומה לים כמו שאמרו (חולין פ"ט ע"א) תכלת דומה לים וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, ונודע כי בהמ"ק של מעלה מכון נגד שלמטה וכיון שנחרב בהמ"ק מיד נעתק בהמ"ק שלמעלה ממקומו, כמו שכתבתי פ' ויצא (ק"ז ב') ע"פ אין זה כ"א בית אלהים, וז"ש ותקע הכל של ירך אשר יורה על כסא הכבוד זהו נתקע על אשר נתאבק עמו ונקשר בו והיה לעם אחד כמשל בחשמונאים ודו"ק.

15. תלמוד בבלי מסכת נדה דף ל עמוד ב

דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו - לפנקס שמקופל ומונח. ידיו על שתי צדעיו, שתי אציליו על ב' ארכובותיו, וב' עקביו על ב' עגבותיו, וראשו מונח לו בין ברכיו, ופיו סתום וטבורו פתוח, ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו. וכיון שיצא לאויר העולם - נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך. ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיה. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, שנאמר מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני, ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים - הוי אומר אלו ירחי לידה. ומלמדין אותנו כל התורה כולה, שנאמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה, ואומר בסוד אלוה עלי אהלי. מאי ואומר? וכי תימא נביא הוא דקאמר - ת"ש: בסוד אלוה עלי אהלי. וכיון שבא לאויר העולם - בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר לפתח חטאת רובץ. ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו, שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון, כי לי תכרע כל ברך - זה יום המיתה, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר, תשבע כל לשון - זה יום הלידה, שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה, ומה היא השבועה שמשביעין אותו - תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה - היה בעיניך כרשע. והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה - מוטב, ואם לאו - הריני נוטלה ממך

16. זוהר מהדורת הסולם - בראשית פרשת בראשית א מאמר ג' נהורין אות קמד

ויגע בכף ירכו, כד אתא לגבי דיעקב, נטל תוקפא מההוא פנות ערב, בדינא תקיפא, ויעקב הוה אתקליל ביה, ולא יכיל ליה, וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו, נטל תוקפא דדינא מתמון, בגין דירקא איהו לבר מגופא, דיעקב גופא הוה, וגופיה הוה כליל ברזא דתרין דרגין, ברזא דאקרי אדם, כיון דנטל תוקפא לבר מגופא, מייד ותקע כף ירה יעקב. ולא אתנבי בר נש מתמון, עד דאתא שמואל, וע"ד נצח ישאל קתיב ביה, כי לא אדם הוא, הושע אתנבי מהודו של משה, דקתיב ונתת מהודך עליו. הוד, ודא דרגא חמישאה. נצח ירכא שמאלא דיעקב, ובג"כ אתא דוד וכליל ליה בדינא, דקתיב נעמות בימיך נצח, וימיך לא קתיב אלא בימיך.

17. מדבר שור / הדרוש התשיעי

וע"כ מצינו כשעסק אלי הנביא ע"ה להחזיר את ישראל בתשובה כתוב: "ויקח אליהו שתי עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר הי' דבר ד' אליו לאמר ישראל יהי שמך", הכונה שאלי' כשבקש להחזיר את ישראל בתשובה היתה ראשית עבודתו לאחד את לבותיהם, ועשה זה בסגולת קדושת בנין המזבח, ואמר שזה הכח לקח מיעקב אבינו, שאז כשאמר לו השי"ת "ישראל יהי שמך" בנה מזבח להורות על קדושת האחדות של הדעות הפרודות. ע"כ מצינו שאמר לו המלאך שיהי' שמו ישראל אז כשנתאבק עמו, והוא הי' שרו של עשו, ורצה לבטל כח קדושת האחדות שבישראל, אך לא יכול לו, רק נגע בכף ירכו. והרמז בזה כי ב' רגלים צריך לאמת, היינו אהבת הכלל, ותיקון הפרט, ובאמת הי' ראוי שכל שהאדם הוא יותר זהיר בתיקון עצמו כן יתוסף בו כח השלום והאחדות ותיקון הכלל, וכמו כן מי שטובת הכלל קרובה ללבבו ראוי שישים לבו יותר להשלמת עצמו שגם זה נוגע הרבה להכלל. וגרם שרו של עשו שהוא היצה"ר שתהי' רגל א' צולעת, וימצא מי שהכלל חביב לו ומחסר מהשלמת עצמו, ולהיפך מי שטובת עצמו הרוחנית חביבה לו ומהשלו' וטובת הכלל יסיר לבו, והיינו "צלע על ירכו". אבל זאת הצליעה אינה נמשכת ח"ו כי "ויזרח לו השמש" ודרשו חז"ל: להתרפא מצליעתו, היינו שמשה של תורה מרפאת שמזרזת להחזיק בין בתקנת עצמו בין בתקנת הכלל, אבל הכח ש"לא יכל לו" לו הוא משום כח הכלל שנטוע בו ביותר. ע"כ אמר לו "ישראל יהי שמך", להורות שררה, ואין שררה כ"א כשיהיו נשמעים למשמעתו רבים והיינו "כל נפש יצאי ירך יעקב" שמתאחדים בדרך אחד ב"שמע ישראל" כשם שאין בלבו אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד מ. ע"כ הקדים אלי' רפואה זו להביא ע"י את ישראל לתשובה.